

Ljudske potrebe su, veli Marks, „ontološke potvrde ljudskog bića“. Čovek se razvija razvojem potreba; potrebe su motivi i pokretači njegove svesne delatnosti. Potrebe izrastaju iz procesa praktičnog menjanja sveta, ali one zatim povratnim dejstvom određuju pravac razvoja, sadržaje i domete ljudske prakse. Zato je pitanje profila, oblika i sadržaja ljudskih potreba jedno od osnovnih pitanja humanizma.

Od sadržaja ljudskih potreba zavisi moralni lik čovekov, potrebe formiraju domete interesovanja čovekovog, njegov odnos prema svetu, drugom čoveku i zajednici u kojoj živi, potrebe formiraju idejne vidike i orijentaciju, pogled na svet. Međutim, ljudske potrebe nisu uvek izraz autentične ljudske suštine, one ne izražavaju uvek adekvatno ono što čini čoveka „bićem svoje vrste“, što je ljudska specifična odlika.

Kao i celokupni ljudski život i potrebe mogu da izražavaju procese ljudskog otuđenja.

Zivimo u vremenu u kojem je otuđenje ljudskih potreba jedna od najkarakterističnijih ljudskih osobina. Zivimo u vremenu u kojem materijalno bogato građansko društvo ne rada i duhovno bogatog čoveka, čoveka bogatog humanim potrebama.

Materijalno bogatstvo savremenog građanskog društva nije stvorilo čoveka kojem je potreban, po rečima Marksa „totalitet (čovekovog) ispoljavanja života“ (Rani radovi, Zagreb, 1953, s. 226). Umesto tog bogatstva ljudskih potreba zapažamo veoma izrazito sužavanje, svodenje potreba na potrebe potrošnje i gomilanja potrošnih dobara, produkata savremene masovne industrijske proizvodnje. Ovo svodenje svih potreba na potrebu potrošnje roba naročito je karakteristično za materijalno bogate slojeve građanskog društva. Ovo svodenje svih potreba na potrebu potrošnje roba rada drugi glavni vid otuđenja ljudskih potreba — rada potrebu prisvajanja kao oblik neproduktivne potrošnje. Kad se ljudske potrebe ograniče na sferu potrošnje materijalnih dobara nužno se javljaju fiktivne, iracionalne potrebe, granice zadovoljavanja stvarnih potreba za tom vrstom vrednosti se šire i pretvaraju u neproduktivno posedovanje, posedovanje radi posedovanja, sticanje radi sticanja.

Pogledajmo поближе ove dve osnovne karakteristike otuđenja potreba. 1. svodenje svih potreba na potrebu potrošnje roba masovne industrijske proizvodnje i 2. neproduktivni odnos prema tim vrednostima.

Čovek nikada ne postaje srećnim kad je usmeren samo na zadovoljenje čulnih potreba. Samo životinja može da bude zadovoljna kad se njene čulne potrebe — glad, žeđ, potrebe reprodukcijama vrste, itd. zadovolje.

Hedonistički stav prema životu, tj. težnja samo za čulnim zadovoljstvima samo je iluzija sreće.

Težnja za bezbrižnim čulnim uživanjima, za bezbrižnim životom čoveka koji se sveo na konzumenta savremene masovne proizvodnje pokazuje više ljudsku izgubljenost nego predstavlja o pravoj autentičnoj ljudskoj sreći u okviru koje je čulno kulturno uživanje samo deo, momenat, strana, a ne celina smisla i vrednosti života.

Niko ne može biti protiv samog akta potrošnje. Samo, jednostrana, isključiva usmerenost ljudskih potreba na potrošnju rada velike ljudske probleme — ona izražava dramu gubitka autentičnog ljudskih dimenzija života.

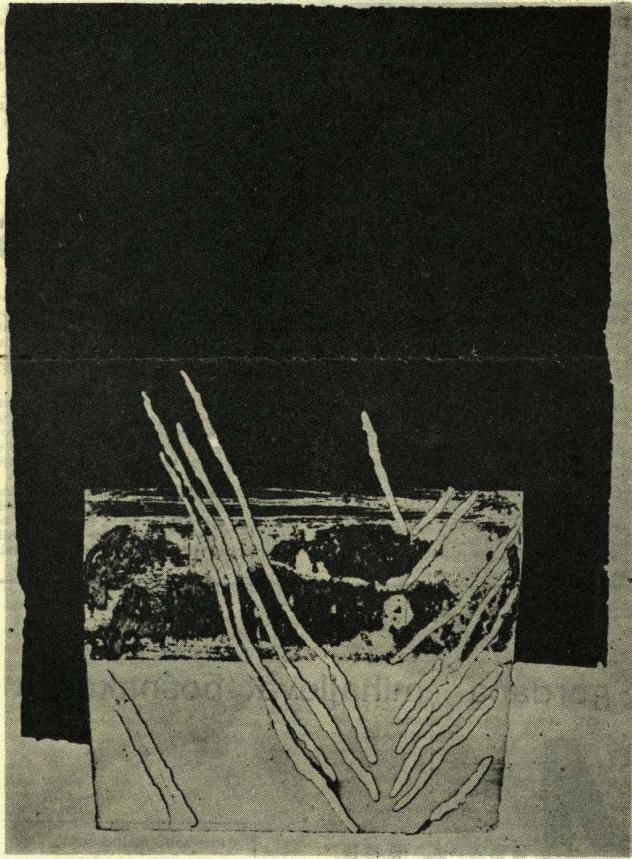
Stari stoici su u borbi protiv antičkog hedonizma govorili da je bolje biti nezadovoljni Sokrat nego zadovoljna budala. Ovim stavom je izrečena prava istina o hedonizmu kao jednostranom životnom stavu. Hedonizam ne može da vodi za ljudskoj sreći. Jedan od poslednjih predstavnika antičkog hedonizma, aleksandrijski filozof Hegezias, došao je do istog zaključka da nijedno čulno uživanje, ni jedno čulno zadovoljstvo nije čisto uživanje i čisto zadovoljstvo, nije slobodno od suprotnih kvaliteta čulnih doživljaja — od bola i patnji. Svako čulno zadovoljstvo, ako se ljudski život svode samo na to — prelazi u svoju suprotnost — u nezadovoljstvo i bol. Hegezias je na osnovu ovog saznanja došao do zaključka — da život i nema smisla...

Svodenje svih ljudskih potreba samo na čulno uživanje potrošnih vrednosti nikada nije stvorilo — srećnog čoveka.

Odsustvo drugih potreba nije moglo da

MILADIN
ŽIVOTIĆ

LJUDSKE POTREBE

pruži nepomućeni mir i sreću sladokusaca, nedostatak drugih dimenzija življenja uvek se ispoljavao u osećanju nezadovoljstva, tegoba i mučnina, prosto zato što je čovek posebno biće, biće svoje vrste, a ne samo i jedino prirodno biće.

Granice produktivnog doživljavanja potrošnih vrednosti, granice zadovoljavanja čulnih potreba nisu kod čoveka beskonačne.

Tek kad se život svode samo na ove potrebe čovek počinje da prekoruče ove granice i da postaje žrtva fiktivnih potreba. Jedna od osnovnih fiktivnih potreba je potreba za gomilanjem potrošnih dobara, za sve novijim i novijim oblicima upotrebnih vrednosti. Kad se поближе analizira ova potreba — ona se pokazuje samo derivat potrebe prisvajanja, potrebe sticanja materijalnih dobara.

Ova otuđena potreba čoveka izokreće, naglavu postavlja odnos čoveka i upotrebe vrednosti: stvari ne služe više čoveku, on ih ne konzumira aktivno, on ih ne upotrebljava, on želi prosto da ih poseduje, da ih ima. Umesto da stvari služe njegovom životu, da budu oruda, njegov

život postaje usmeren tako da orude, predmet upotrebe postaje cilj — on želi da te predmete ima radi njih samih, a ne radi njihove upotrebnih vrednosti.

U ovom izokretanju odnosa sredstava i cilja, u ovom pretvaranju što treba da bude sredstvo čovekovo u cilj koji svodi čoveka na sredstvo i sastoji se ljudsko otuđenje, čovekovo robovanje proizvodima vlastite delatnosti.

Neproduktivna potreba beskonačnog prisvajanja, pohlepa za sticanjem i posedovanjem je oblik vlasti upotrebnih vrednosti nad čovekom. Kapitalistička proizvodnja, kojoj je cilj profit a ne čovek, sredstvima ekonomske propagande forsira ove otuđene fiktivne potrebe, usmeravajući čovekov život ne u pravcu produktivnog uživanja materijalnih dobara nego u pravcu besmislene trke za sticanjem, trke koje ne može da prekine, jer joj nikada cilj, kraj nije dostizanje.

Ovaj savremeni hedonizam ima daleko-sežne moralne posledice. On stvara čoveka duhovno praznog, čoveka indiferentnog za sve drugo što nije u ravni potroš-

nje, indiferentnog za drugog čoveka i probleme društvene celine.

Ovaj hedonizam održava i jača egoističku jedinku čija težnja za bezbrižnim životom rada odsustvo smisla za sve prave ljudske probleme. „Stoga dolazi do rezultata, pisao je Marks, da se čovek oseća samodelatnim samo u svojim životinjskim funkcijama, jelu, piću i radanju, najviše još u stanju, nakitu, itd., a u svojim ljudskim funkcijama oseća se samo kao životinja, životinjsko postaje ljudsko, a ljudsko životinjsko. Jelo, piće i radanje, dođu su takode prave ljudske funkcije. Međutim, u apstrakciji koja ih deli od ostalog kruga ljudske delatnosti, i koja ih čini jednim ciljevima one su životinjske.“ (Rani radovi, Zagreb, 1953, 201).

Pomodarsivo lakomosti i pohlepa za sve većim posedovanjem, za zadovoljavanjem fiktivnih potreba prisvajanje izraz su čoveka koji se nije digao do nivoa da može da postavi pitanje u čemu je specifično-ljudski smisao života. Bezbriznost bonvivana koja ide uz bezobzirnost prema svemu što je problem drugog čoveka ne stvara srećnog čoveka, ali stvara duhovno praznog čoveka.

Savremeni bonvivan ima razvijen psihički mehanizam olakog zadovoljavanja vlastite svesti, on ne razmišlja o činjenici postojanja luksuza uz bedu drugih, on se nikada ne pita o dužnostima koje čovek u životu ima, njegov svet je samo zbir roba koje treba da konzumira i poseduje, stvarnost je za njega samo objekat njegovih apetita. Hedonist gubi potrebu za autentičnim kulturnim vrednostima, potrebu za lepim. Potreba za luksuzom retko kad je potreba za sticanjem kulturnih vrednosti koje pružaju mogućnost aktivnog estetskog doživljavanja. Zar mi nismo svedoci Poljaka — da knjiga mnogima prestaje da bude sredstvo aktivnog komuniciranja sa umetničkim vrednostima, da postaje deo nameštaja?

Psihologija rasonode stvara čoveka bez potreba za autentičnim ljudskim vrednostima, bez kriterijuma vrednosti, a psihologija posedovanja, sticanja, stvara račundžijski moral čoveka koji na druge ljude gleda samo kao na sredstvo u konkurentskoj borbi prisvajanja.

Potreba prisvajanja guši druge ljudske potrebe, potrebe za drugim čovekom, ona kreativni život pretvara u robovanje stvarima.

Fiktivne potrebe guše potrebu za samosvešću — za vlastitom etičkom orijentacijom, za izgradnjom vlastite autentične ličnosti. U klasnom društvu sve se može učiniti za novac. Lični kvaliteti nisu osnova društvenog ugleda i prosperiteta, već količina stečenih robno-novčanih vrednosti.

Otuđenje potreba je izraz takvog društvenog položaja čovekovog u kojem čovek ne postaje samodelatna, stvaralačka ličnost, u kojem čovek nema slobodno polje dejstva, ne može da ostvari svoje ljudske mogućnosti. Otudenje potreba je često izraz eskapizma, bekstva u hedonizam u uslovima u kojima savremena birokratska društva pojedinca pretvaraju u pasivnu kreaturu a ne aktivnog sudionika društvenih zbivanja.

Zbog toga što izvire iz položaja u kojem je čovek kao aktivno društveno biće izgubljen, hedonizam je jasno povezan sa destruktivnim izlivima nagonске ljudske prirode, povezan je i sa pasivnim konformističkim miranjem sa društvenom situacijom, sa situacijom u kojoj je čovek kreatura a ne stvaralac.

Hedonizam je izraz odsustva ideala i javlja se uvek tamo gde određenim društvenim slojevima ponestane etičkih ciljeva i vrednosti.

Hedonizam je izraz privatizacije čoveka, pretvaranje čoveka u privatnu osobu. Hedonizam se nikada ne javlja u onim društvenim slojevima u kojima se vodi bika za etičke društvene ciljeve. Hedonizam je jedan od vidova depersonalizacije savremenog čoveka.

Suprotstavljajući se otuđenju ljudskih potreba fiktivnim potrebama — marksistički humanizam ne propoveda asketizam uzdržavanje, odsustvo potreba.

Herojska askeza, u uslovima revolucionarne borbe nije ideal i uzor, već stanje koje treba prevladati radi ljudske sreće. Askeza je odricanje od života, a socijalizam je moguć samo razvojem čoveka bogatih potreba.

Bez razvoja ljudskih potreba nema ni razvoja društva, razvoj potreba je motiv i pokretač društvenog razvoja. Samo, so-

(N a s t a v a k n a 2 . s t r a n i)

JEVGENIJ VINOKUROV

stanar preko puta

neuspesi

Ne treba govoriti o svojim neuspesima.
Koga to zanima?
Kad ih je suviše mnogo to je čak sramota.

Danas je čudesno neuspeli dan.
Očigledno nešto se zbililo sa mašinom koja odmerava
[neuspehe.]

Nešto se slomilo.
Oni se obrušile na mene, kao što me nikad pratili nisu.
— Da van zavijem? — pita me prodavačica.
— Da — odgovaram — da. Molim. Budite dobri! —
I grlo mi nešto steže.
Izlazim na ulicu. Jesen.
„Eto već, kako se kaže, neće ći, tako stvarno neće ći!
[— mislim. —]

A ipak trebalo bi nekome ispričati.
Ne žaliti se, ne!
Već prosto skinuti slušalicu i nekome reći:
„Znate, a meni nekako stalno ne polazi za rukom.
Da, nekako stalno ne ide pa ne ide. Ne ide i samo to
Jednostavno — do smešnog“.
Jesen. Idem, odražavajući se na mokroj kaldrmi nekako
[kratkonog,

Prevrnut glavom nadole,
„Do dna — mislim — eto baš...“
Vekna pod miškom se raskvasila. Penjem se
[stepenicama.]

Otvaram vrata engleskim ključem.
U mojoj sobi nikoga nema. Ona je hladna, pusta.
To je jesen, Tanja.
Da jesen. I baksuzluk.

Postoje takvi ljudi čije su se oči
Pritajile daleko-daleko za staklom naočara.
Oni ispovedaju Tablicu množenja!
Oni crtaju krivulju glasa ptice što peva.
Oni dužinu kruga pokušavaju da izmere lenjirom.
Da im pusti po volji, oni bi vreme prikućali za prostor.

Čovek živi u stanu preko puta mene.
Ujutru kroz prozor vidim kako izlazi iz kapije.
Njegova kapa svojim obodom predstavlja vertikalnu
U odnosu na pravu liniju njegove pojave.
Ispeglane falte pantalona, produžene u beskonačnost,
[ne presecaju se]

Jedna njegova ruka, slobodna od tašne,
Njiše se napred-nazad, k'o klatno onog časovnika
koji ga čeka kod kuće iznad komode.

Zaustavio jednom on je mene:
Nesmotreno dospeh u objektu njegovog pogleda.
Uhvatio me je za jedino čuveno na prstuku,
Spremo svakog časa da se okine.
Brundao je. Ja sam se premeštao s noge na nogu
Držeći iza leđa mrežu sa flašama piva,
kojim sam se spremao da ugostim prijatelja što je
[svratio do mene.]

Sused je brundao. Bio je nezadovoljan. Gde to! Šta to!
[Bezobrazluk!]

Gledao sam ga u oči.
One su bile daleko-daleko, na hiljade kilometara.
Noću sam sanjao košmaran san:
Video sam suseda svoga sa naramenicama i u papučama.
Eto on se na stolicu penje. Sav je modar od naprezanja.
Iz usta njegovih strče, blistajući glavicama, ekseri.
U ruci drži čekić. Zena jednom rukom skupljajući
[kućnu haljinu]

Drugom drži nogu stolice.
Eto sused zamahuje. Čujem udarac.
Od udara svakog glava me zaboli.
Sused zakucava
Vreme za prostor!

mojim očima

Umreću ceo. Ozbiljno i nepovratno.
Umreću stvarno.
Ja neću preći u trave, u cveće, u bube. Od mene ništa
ostati neće. Učestvovati neću
u kružnom kretanju prirode.
Zašto se zavaravati. Prah, što posle mene ostaje — to
[nisam ja.]

Lažu svi pesnici! Treba biti nemilosrdan. „Ništa“ eto šta
će ležati pod humčićom na Vaganjkovom groblju.
Doći ćeš, oslanjajući se o amrel,
postojateš nad humčićom, pod kojom leži „Ništa“, zatim
[češ obrisati' suzu...]

Ali dečak, pročitaviš moju pesmu, pogledate na svet
[mojim očima.]
Kada odjednom začelim da vidim odmah svet ceo
Ja sklapam oči.

Kao dečak, namrštvivši čelo, lutao sam po Srebrnoj
[šumi.]
Nadannom škripavi borovi, njišući se,
S teškoćom mešahu krunama beličasto nebo.
Divio sam se kada se u odgovor na bačeni kamen
U ribnjaku razlegao pljesak.
O veliki zakone, po kojim
Posledica uvek svoj uzrok ima!
Utvrđio sam se u njemu za nekoliko decenija
Života svoga.

Miran sam. Sve je pravilno. Lanac je čvrst.
Ali zašto, kad sklapam oči
Vidim svet ceo?
Preveo sa ruskog
Milan TABAKOVIĆ

autentične i neautentične ljudske potrebe

(NASTAVAK SA I. STRANE)

cijalizam treba da gradi čoveka bogatih
humanih potreba, a humane svestrane
ljudske potrebe (potrebe za drugim čovekom,
za kulturnim i etičkim vrednostima,
za stvaralaštvom i dr.) mogu se
razvijati samo kad čovek, zadovoljivši
prirodne granice svojih čula, preokrene svoj
interes od interesa za sticanje materijalnih
dobara u interes za konzumiranjem
(i stvaranjem) duhovnih vrednosti. Socijalizam
se može razvijati jedino negacijom
otuđenih potreba, negacijom jednostranog
hedonističkog životnog stava i negacijom
potrebe za gomilanjem vrednosti koje ne
konzumira.

Socijalizam kao borba za humanog čoveka

veka mora do ostvari sigurne brane otuđenju
ljudskih potreba. On mora da okrene
interese čoveka od želje za posedovanjem
u želju za produktivnim korišćenjem
materijalnih dobara. Kad nestane
potrebe neproduktivnog odnosa prema
materijalnim vrednostima, potrebe prisvajanja,
nestaje jedan od izvora nejednakosti,
nestaje onih koji prisvajaju ono što
produktivno ne koriste, oduzimajući drugima
moćnost upotrebe materijalnih
proizvoda ljudskog rada, nestaje situacije
u kojoj se proizvodi rada uzurpiraju, te
postoje a niko ih produktivno ne koristi.

Socijalizam mora sredstvima formiranja
javnog mnjenja da vaspitava potrebe za
kulturnim vrednostima, da osuduje i osujećuje
skorojevićske pohlepne apetite i

gramzivost. Socijalizam treba da uspostavi
efikasnu kontrolu ekonomske propagande,
narocito u uslovima u kojima
slobodno deluju zakoni tržišta, jer se u
tim uslovima može javiti težnja za sticanjem
profita na osnovu favorizovanja fiktivnih
potreba.

Socijalizam uopšte mora da obuzdava
mekhanizme robne proizvodnje, da stavlja
sigurne brane latentnim objektivnim
posledicama koje ta proizvodnja i odnosi u
njoj ostavljaju na svest, na psihologiju
ljudi.

Cilj socijalizma nije samo materijalno
bogat društvo, već duhovno bogat čovek
oslobođen materijalne bede. Socijalizam ne
može da razvoji proizvodnje ekonomskih
dobara proglašava za osnovni cilj ne uvi-

dajući instrumentalni karakter te proizvodnje.

Kad mora da materijalni interes prihvatiti
kao nužni, socijalizam ne sme taj interes
da glorifikuje i proglašava za svoj princip,
on mora da se prema svemu odnosi kao prema
ostatku prošlosti, vaspitavajući u čoveku
humanije motive delatnosti, pre svega potrebu
za stvaralaštvom kao najveću autentičnu
ljudsku potrebu.

Biti srećan ne znači posedovati, sticati
i zabavljati se, voditi lak život konzumenata
materijalnih dobara. Ljudska sreća je moguća
samo razvojem produktivne ličnosti
humanih motiva, potreba za kulturom
i širinom idejnih vidika.

Miladin ŽIVOTIĆ

kakve su tu čudne slike

Iznad nas se na svom putu
sudaraju zeleni meseci
i mi samo prebrojavamo
prevare vremena.
Teške plave vode negde daleko odlaze
bez i najmanje nade u povratak.
Na dnu nekih nemih bunara
krije se voda
i sve zvezde se sakupljaju
na nemu svečanost iza naših koraka.
S predosećajem ptice
izbegavam put svetle tačke
a sve ide za mojom senkom
ne gledajući me,
ne dodirujući me,
samo ide sa predosećanjem
koje i ja imam.
Mi idemo krijući se jedni od drugih
bez i najmanjeg bola
a to je ono što nas primamljuje
u ovaj dugi dan
da bi ga produžili u dane
da bi ga produžili u godine.

avgust

Ti si to iznenađenje
koje su mi predkazivala vremena
i tajne prorokice
zime.
Ti si to lutanje
koje mi otkrivaju
mora
sa zelenim obalama u daljinama
sa picama i cvećem.
Je si li ti ta senka godine
koja me dugo vremena prati
i ništa ne može da učini
da bi se oslobodila.
Jesi li ti to iznenađenje,
to teško vreme

gordana mihajlova bošnakoska

4 PESME

Preveo sa makedonskog
Vlada UROŠEVIĆ

koje vazduh vrebao.
Jesi li ti to loše predosećanje,
jesi li ti ta svetlost,
ta bujica,
ta žuta šara koju sačinjavaju vode,
ta senka koja me dugo vremena prati
i koju nikada niko neće videti
koju niko neće shvatiti,
jedinstvena letnja žego.

kraj leta

Odlaziš ti moje lepo leto
s maglom u očima
i stabljikama trave u rukama.
Ostajem tužna
u vlazi vazduha
i mala

u igri voda.
O, kako te oplakujem
moje lepo leto!
Kada bi znalo to
ne bi se i dalje krilo
iza poslednjih visokih kuća u gradu
iza planina
iza svega što moje nemo oko
ne može da sagleda.
Sada znam da mnogo vremena
treba da prođe kroz moje telo
dok te jednog dana ne otkrijem
kako stidljivo ulaziš
u moju sobu
i spremaš se da spavaš
u mojim očima.
Kako je lepo to
što tvoj odlazak
i dolazak tvoj sobom nosi.

vreme odlazi nekud u beskraj

Svo lepo lišće leta
je u nama.
Odrekli smo se večnosti
vremena,
Ljubavi moja,
a reke teknu
i mora se sele u oblake.
Ostajemo u letu
zaboravljeni
i očekujemo mene meseca,
Ljubavi moja,
a reke teknu
i mora se sele u oblake.
Zaokrugljujemo plodove
vremena
u malim kućama
pored obala
naših zelenih zemalja.
Označavamo početak
velikih seoba ptica
i ostajemo sami
između izgubljenih žutih kljunova
[vremena.]

Ljubavi moja,
a reke teknu
i mora se sele u oblake.
Ostajemo bez našeg
lepop lišća leta,
ostajemo bez naših
malih zelenih zemalja.
Ptice su sada negde
daleko nad pustinjama.
Ljubavi moja,
a reke teknu
i mora se sele u oblake.